

3 mei 2022

Programma van de herdenkingsplechtigheid

ter gelegenheid van de 77e verjaardag van het einde van de oorlog en de bevrijding van de concentratiekampen

- "Kamplied" Neuer Chor Hamburg
- Begroeting Prof. Dr. Detlef Garbe, directeur van de Stichting Gedenktekens en
Leerplaatsen Hamburg
- Gegroet Dr. Dorothee Stapelfeldt, senator voor Stedelijke Ontwikkeling en
Huisvesting van de Vrije Hanzestad Hamburg
- Lied „Mir lebn eibig“
- Toespraak Helga Melmed, overlevende van het concentratiekamp Neuengamme
uit de VS
- Bijdrage Oekraïense zowel als Russische en Wit-Russische stemmen tegen de
oorlog
- Lied „Les chants des partisans“
- Toespraak Dr. Jean-Michel Clère, voorzitter van de Amicale de Neuengamme et de
ses Kommandos
- Bijdrage „#Watwiljedoen?“ in dialoog met Aleksandar Bančić
- Lied „Die Moorsoldaten“
- Slotwoord Dr. Oliver von Wrochem, directeur van de KZ-gedenkplaats
Neuengamme

Aansluitend vindt een kranslegging plaats bij het International Monument.

Prof. Dr. Detlef Garbe

Geachte senator mevrouw Dr. Dorothee Stapelfeld,

lieve Helga Melmed, die u van ver weg in Florida naar ons toe gekomen bent,

beste vriend Dr. Jean-Michel Clère, voorzitter van de Amicale de Neuengamme et de ses Kommandos,

lieve gasten van dichtbij en ver weg!

Als voorzitter van de Hamburgse Stichting voor Gedenktekens en Leerplaatsen ter nagedachtenis van de slachtoffers van de nazi-misdaden heet ik u van harte welkom op de herdenkingsbijeenkomst die samen met de Amicale Internationale KZ Neuengamme wordt georganiseerd ter gelegenheid van de 77e verjaardag van de bevrijding van de gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme. Ik ben zeer verheugd dat er vandaag delegaties van de bij de Amicale Internationale aangesloten verenigingen uit België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Polen en Spanje en familieleden van voormalige gevangenen uit Neuengamme uit andere landen bij ons zijn. Wij stellen het bijzonder op prijs dat naast Helga Melmed, die ons na senator Stapelfeld zal toespreken, met Natan Grossmann uit München en Dita Kraus uit Netanja, ook andere overlevenden van het concentratiekamp Neuengamme en de buitenkampen ondanks hun hoge leeftijd en de zware reizen bij ons zijn, die deze dagen met ooggetuigenpraatjes en filmevenementen een bijdrage aan ons programma leveren.

De federale regeringscommissaris voor cultuur en media, mevrouw staatsminister Claudia Roth, kan vandaag helaas niet bij ons zijn wegens de op korte termijn geplande vergadering van het federale kabinet in Merseburg. Zij betreurt dit ten ergste en hoopt haar bezoek aan de gedenkplaats van het concentratiekamp van Neuengamme zo spoedig mogelijk te kunnen inhalen.

Vanmorgen hebben wij tijdens de herdenkingsplechtigheid bij het Cap Arcona-monument in Neustadt-Pelzerhaken, die samen met de regering van de deelstaat Sleeswijk-Holstein was georganiseerd, reeds de ongeveer 7.000 gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme

herdacht die 77 jaar geleden in de Oostzee tijdens het bombardement van de schepen "Cap Arcona" en "Thielbek" zijn verbrand, verdronken of door de SS zijn doodgeschoten. Wat een tragedie! Op hetzelfde moment dat de Britse tanks Hamburg binnenreden en de stad bevrijdden van het nazi-regime, stierven de laatste gevangenen van het hoofdkamp Neuengamme, die eerder in haast waren weggevoerd uit Hamburg, dat klaar was om te capituleren. In opdracht van de Hamburgse Gauleiter en Rijkscommissaris voor de Zeevaart, Karl Kaufmann, waren zij in drie schepen in de baai van Lübeck gepropt, die tot drijvende kampen waren verklaard. Britse jachtbommenwerpers hielden ze per ongeluk voor troepentransporten, en de piloten raakten met hun bommen gevangenen voor wiens bevrijding zij vochten. Toen Britse soldaten het kamp in Neuengamme op 4 mei grondig inspecteerden, troffen zij een groot terrein aan met 170 gebouwen, voornamelijk accommodatie- en produktiebarakken, maar het was leeg. De laatste dagen daarvoor was het grotendeels opgeruimd door een overgebleven commando om sporen uit te wissen. Dit is de reden waarom er van Neuengamme geen foto's bestaan zoals van Bergen-Belsen, Buchenwald en de andere grote concentratiekampen, en waarom men niet kan spreken van een bevrijding van Neuengamme in de ware zin van het woord.

Hoewel het lang heeft geduurd voordat de misdaden, die hier zijn gepleegd, werden waargenomen in het publieke bewustzijn, wordt de plaats, die sinds 1948 als gevangenis werd gebruikt, nu sinds 2005 volledig gebruikt voor documentatie, als een plaats van herdenking en educatie.

Onze bijeenkomst van vandaag is in meer dan één opzicht een bijzondere gebeurtenis. In de afgelopen twee jaren waren wij vanwege de Coronapandemie niet in staat de Amicaleverenigingen en andere gasten te ontmoeten. Bij de 75e verjaardag was er ter plaatse alleen een stille herdenking, kransleggingen door de voorzitter van het Hamburgse parlement, de eerste burgemeester en de senator voor cultuur. Alleen het internet stond ons op deze betekenisvolle dag ter beschikking om met elkaar in contact te blijven, dankzij de talrijke, zeer ontroerende videoboodschappen van overlevenden uit de hele wereld. Lange tijd hadden we gehoopt de 75e verjaardag van vorig jaar te kunnen inhalen, maar op het laatste moment liep het toch weer anders. Ook voor de 76e verjaardag waren de programma's voorbereid en vele reizen geboekt, toen wij vanwege de pandemie tot annulering moesten besluiten. Dankzij een livestream die

door de NDR werd uitgezonden, hebben tenminste op deze manier veel mensen direct en achteraf van veraf kunnen deelnemen; de uitzending werd immers 7200 keer bekeken. Ook de meertalige multimediarereportage "Voorwerpen dragen herinneringen" vond veel bijval. Over de hele wereld deelden overlevenden en familieleden hun zeer persoonlijke verhalen ter gelegenheid van de verjaardag van de bevrijding. Maar het was al een deprimerende indruk toen Hamburgs burgemeester Peter Tschentscher, Schleswig-Holsteins minister van onderwijs Karin Prien, Maria Bering voor de commissaris van de Bondsregering voor Cultuur en Media en gedenkplaatsdirecteur Oliver von Wrochem hier symbolisch voor 1000 lege stoelen toespraken. Vandaag gedenken wij ook de overlevenden die sinds vorig jaar zijn overleden. Sommigen van hen waren al lange tijd met ons werk verbonden. Overleden zijn uit Australië: Elza Just; uit België: Albert Rapaille; uit Denemarken: Karl Salling Møller en Henrik Mogens Nielsen; uit Frankrijk: Robert Bernadie, André Biaux, Teresa Stiland, geboren Matla Rozenberg, Jean-Pierre Tortiller, Albert en Gilbert Vuillet-à-Ciles; uit Groot-Britannië: Celia Jane Lee, geboren Cilly-Jutta Horwitz; uit de VS: Melitta Stein; uit Hongarije: Kornelia Weisz en uit Polen: Helena Wendołowska. Wederom waren er onder de overleden enkelen die stierven aan Covid-19. Hoe graag hadden we ze nog eens ontmoet. Onze gedachten zijn bij hen en hun families.

Eigenlijk mogen we ons nu gelukkig prijzen dat, ondanks de Corona-pandemie, die nog niet overwonnen is, een internationale bijeenkomst weer mogelijk is dankzij de vaccinatiegraad, het grote aantal mensen dat hersteld is en de Omicron-variant, die milder is in het verloop van de ziekte. Maar sinds tien weken vindt er in Europa een nieuwe, barbaarse oorlog plaats.

In deze weken wordt namelijk krachtig betwist dat uit de historische ervaring conclusies kunnen worden getrokken voor het heden en de toekomst. De aanvalsoorlog tegen Oekraïne, die op bevel van de Russische president Poetin wordt gevoerd, is door imperialistische interessen geleid en vormt een flagrante schending van het internationaal recht, brengt de wereldvrede in gevaar, leidt tot onmetelijke verwoesting en umpteen duizend doden. Rusland, Belarus en Oekraïne hadden samen met Polen het zwaarst te lijden onder de agressie- en vernietigingsoorlog die 80 jaar geleden door de Duitse Wehrmacht werd gevoerd. De Sovjetgevangenen vormden het grootste aantal van degenen die in het concentratiekamp Neuengamme gevangen zaten.

De SS behandelde de gevangenen uit Rusland en Oekraïne, uit Belarus en de andere landen van de voormalige USSR zonder onderscheid en bijzonder slecht. In de oorlog van vandaag wordt vaak de geschiedenis geciteerd. De rechtvaardiging is verbonden met interpretatieve strijd over het verleden en de vorderingen die er feitelijk of vermoedelijk uit voortvloeien. Maar dat maakt niet alles gelijk; de geschiedenis kent daders en slachtoffers, recht en gerechtigheid.

Juist omdat de confrontatie met de misdaden van nationaal-socialistisch Duitsland en de solidariteit met de slachtoffers daarvan kernpunten van ons werk zijn, vinden wij het onredelijk dat onze partners van de Amicale Internationale en wij dit jaar samen met officiële vertegenwoordigers van de Russische Federatie en van Belarus samenkomen voor een herdenking, terwijl tegelijkertijd Rusland, met steun van Belarus, een aanvalsoorlog tegen Oekraïne voert. Om deze reden hebben wij de consulaire vertegenwoordigingen van Rusland en Belarus meegedeeld dat zij dit jaar niet welkom zijn bij de herdenkingsevenementen. Tegelijkertijd zullen wij vandaag vanzelfsprekend de concentratiekampslachtoffers uit deze landen eren en voor hen kransen leggen. Wij vergeten evenmin dat het ook voor een groot deel aan het Rode Leger te danken is dat Duitsland en Europa werden bevrijd van het nationaal-socialistische dominion.

Ondanks deze oorlog, zoals de velen die eerder en zelfs tegelijkertijd in andere delen van de wereld plaatsvinden, blijft de erfenis actueel die de overlevenden van de nazikampen hebben samengevat in de slogan: "Nooit meer fascisme, nooit meer oorlog!". De Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne moet zo snel mogelijk eindigen! Het herdenken van de afgronden van het naziregime, de massamoorden van de SS en de Holocaust is niet minder belangrijk omdat elders andere verschrikkelijke wreedheden en oorlogsmisdaden plaatsvinden. Integendeel! Het International Monument, waar we aansluitend de kransen leggen, draagt het opschrift "Jullie lijden, jullie strijd en jullie dood zullen niet tevergeefs zijn!" Dit te verlossen is en blijft de taak van degenen die daarna geboren zijn, zowel in het onderwijs als in de politiek.

Ter afsluiting wil ik alle contribuanten hartelijk danken, Aleksandar Bančić voor zijn bijdrage aan "#Watwiljedoen?", verder de Oekraïense, Russische en Belarussische stemmen tegen de oorlog, vertolkt door Antanina Chumakova, en de leden van het New Choir onder leiding van Kay Philipp Fuhrmann, die onze herdenking muzikaal begeleidden.

Veel dank ook aan degenen die het programma vandaag, de afgelopen dagen en de komende dagen mogelijk hebben gemaakt. Plaatsvervangend voor velen zijn Oliver von Wrochem en voor zijn team Alexandre Froidevaux en Juliane Podlaha genoemd, en ook Heidburg Behling bijvoorbeeld voor de vele vrijwilligers.

Staat u me alstublieft nog een laatste opmerking toe, een bedankje namens mijzelf. Na 30 jaar het concentratiekampgedenkplaats Neuengamme te hebben beheerd en de laatste drie jaar de omvorming ervan tot een stichting te hebben begeleid, komt er binnenkort een einde aan mijn beroepsleven als ik met pensioen ga. Dit is voor mij aanleiding om mijn dankbaarheid uit te spreken voor alle steun en aanmoediging die ik in de bijna 33 jaar heb ervaren. Bijzonder waardevol voor mij was de kennismaking met vele honderden overlevenden, waaruit niet zelden vriendschappen ontstonden. De ontmoetingen met deze mensen, die hun bevrijding hebben opgevat als een kans op een nieuw begin, die zij hebben benut zelfs als de trauma's uit de concentratiekamperperiode hen op latere leeftijd weer hebben ingehaald, deze vriendschappen waren een groot geschenk dat alles overtrof. Bijna allen van hen zijn niet meer in leven, maar mijn dank gaat door in mijn hele leven.

Ik dank u voor uw aandacht.

Dr Dorothee Stapelfeldt

Geachte mevrouw Helga Melmed en geachte overlevenden van het concentratiekamp Neuengamme,

Geachte Prof. Dr. Detlef Garbe,

Geachte Dr. Oliver von Wrochem,

Geachte mevrouw Dr. Britta Bopf,

Geachte Dr. Jean-Michel Clère,

Geachte dames en heren,

vandaag 77 jaar geleden, op 3 mei 1945, rukten de Britse troepen op naar het concentratiekamp Neuengamme. Ze vonden er weinig of niets. Tenminste niets vergelijkbaars met de verschikkingen die men aantrof in Auschwitz, Bergen-Belsen en andere concentratiekampen die in de eerste maanden van 1945 waren bevrijd.

170 gebouwen stonden op deze terrein. Verder waren er voor de bevrijders weinig aanwijzingen die de functie van het kamp hadden kunnen verraden.

Sinds 21 april was een 700 man sterke schoonmaakploeg bezig de sporen van snode daden uit te wissen: alle barakken werden van stro en vuil ontdaan, de muren fris gekalkt of zelfs geverfd.

Galgen en martelwerktuigen verdwenen en de dossiers van de Kommandantur en alle documenten van de Gestapo werden vernietigd. De kostbaarheden van de gevangenen werden weggehaald, evenals sigaretten en overgebleven verzorgingspakketten van het Rode Kruis.

De plaats zou niet meer kunnen praten, niets meer kunnen onthullen.

Deze grootschalige zuiveringsoperatie slaagde er echter niet in haar doel te bereiken, namelijk de geschiedenis van dit 57 hectare grote gebied permanent te neutraliseren.

Aan de hand van ooggetuigenverslagen en diverse bronnen was het mogelijk de contouren te reconstrueren van het leed en de ellende die de nazi handlangers in het concentratiekamp Neuengamme hun slachtoffers aandeden. Lijden, ellende en folteringen werden toegebracht

aan ongeveer 100.000 gevangenen, van wie er minstens 50.000 overleden. Maar in eerst was er nauwelijks iemand in geïnteresseerd.

Lange tijd, veel te lang, waren het bijna uitsluitend de overlevenden die de herinnering aan de gebeurtenissen in Neuengamme als hun taak zagen.

Het naoorlogse gebruik van het terrein door de Britse bezettingsmacht bevorderde bovendien de heersende houding van snel willen vergeten.

Een deel van het concentratiekamp werd gebruikt als interneringskamp voor nazi-functionarissen, SS-leiders en beschuldigde staatsambtenaren. Een transitkamp voor teruggekeerde Duitse gezinnen ontstond ernaast.

In 1948 werd het terrein teruggegeven aan de stad Hamburg, die hier met gebruikmaking van de oude barakken vervolgens een mannengevangenis oprichtte.

Toen Bondspresident Theodor Heuss in november 1952 bij de inwijding van een gedenksteen in het voormalige concentratiekamp Bergen-Belsen zei, en ik citeer: "... mogen de Duitsers nooit vergeten wat door mensen van hun etnische afstamming tijdens die schandelijke jaren is aangericht" - was dit een morele eis die niet op veel open oren is gevallen.

Verdringen en heropbouwen: Dit waren de stille leuzen van de naoorlogse Duitse maatschappij. Zowel in het Oosten als in het Westen.

Daarom werd de eerste gedenkplaat in Neuengamme pas in 1953 aangebracht door oud-gevangenen van het concentratiekamp.

Pas twaalf jaar later kwam er ook een officiële versie. Veel van de bestaande gebouwen werden heringewijd en geleidelijk afgebroken. Landbouwgrond werd aangewezen, woningen werden gebouwd.

Met de bouw van een tweede gevangenis, de jeugdgevangenis van Neuengamme, in 1965 en uiteindelijk met de ingebruikneming ervan in januari 1970, was het terrein van het voormalige concentratiekamp Neuengamme niet langer toegankelijk. Een begraafplaats met gesloten hekken die niemand meer toegang gaven om te rouwen of te herinneren.

Er was de vasthoudendheid van de overlevenden en de wil tot herinnering van degenen die daarna geboren werden voor nodig om deze hekken weer af te breken.

Pas in 1984 werden de overgebleven concentratiekampgebouwen op de monumentenlijst geplaatst. Jaren later werden beide gevangenissen verplaatst, en in 2005 werden de fundamenten van het appèlplaats blootgelegd.

Sindsdien is de wil gegroeid om wat er gebeurd is, stukje bij beetje aanschouwelijker in beeld te brengen. Om het lijden en de kwellingen, de vernederingen en foltering, de massamoord voor alle toekomstige generaties uit te beelden.

Dames en Heren,

zelfs deze korte opmerkingen over de geschiedenis van het kamp na de oorlog maken duidelijk dat de herdenking van de wreedheden van de nazi's iets is dat zeer sterk in het heden ligt.

Een bewustwordingsproces dat tergend langzaam op gang kwam - en slechts tegen menig verzet in - maar dat vandaag een vaste plaats inneemt in ons cultureel en intellectueel leven.

Intussen trainen duizenden data en verhalen in de gedenkplaats ons geheugen en ons historisch bewustzijn.

Naast het programma voor voormalige vervolgte Hamburgers geven vooral het gevarieerde aanbod van de gedenkplaats voor jonge mensen van alle achtergronden mij het vertrouwen dat in ons land de onmenselijkheid van een totalitair regime nooit meer bezit zal nemen van de mensen.

Tegenwoordig is de concentratiekamp gedenkplaats niet alleen een plaats van herdenking, maar ook een plaats waar men iets kan leren. Het omvat onder meer een studiecentrum met groepsruimten, een mediawerkplaats en een open archief dat zowel door schoolkinderen als door groepen volwassenen kan worden gebruikt.

De gedenkplaats van het concentratiekamp Neuengamme is zo een plaats geworden van ontmoeting, uitwisseling, bezinning en vraagstelling, ook met betrekking tot de geschetste geschiedenis van het concentratiekamp na 1945.

Als centrale binnenstedelijke locatie zal het "Hannoversche Bahnhof" ("Hannover station") mogelijkheden bieden voor evenementen in het midden van de stad. Het toekomstige documentatiecentrum zal van groot belang zijn voor het debat over het herinneringsbeleid. Na

conceptuele meningsverschillen - die intussen zijn bijgelegd - is de voltooiing van het documentatiecentrum gepland voor 2026.

Ik zal u drie voorbeelden geven van projecten die hun basis hebben in de gedenkplaats van het concentratiekamp Neuengamme.

In de eerste plaats is er het driejarige multimedialproject "Waswillst dutun?" (Watwilje doen?), dat in januari 2020 wordt gelanceerd. Hier zullen leerlingen de vraag onderzoeken hoe hun familie tussen 1933 en 1945 heeft geleefd, of dat nu in Europa, Azië, Afrika of elders was.

Het project bevordert de belangrijke dialoog tussen mensen met diverse familiegeschiedenissen, ook via het beeldplatform Instagram. Deze zomer komt er een online-tentoonstelling, en vanaf het najaar wordt het educatief materiaal gepresenteerd in een opleidingssessie en zal het daarna gratis kunnen worden gedownload.

De veel voorkomende vraag van jongeren: "Wat heeft dit met ons te maken?" komt als tweede voorbeeld aan bod in het meerdaagse project over racisme en antisemitisme. De ideologie van het nationaal-socialisme als basis van de vervolging, de aandacht voor antisemitisme en racisme in onze tijd, voor de uitsluiting van mensen en voor rechtse terreur staan centraal - wat leidt tot de vraag: "Wat kunnen wij vandaag doen?"

Naast het in 2019 afgesloten project over koloniaal en racistisch denken en handelen in het nationaal-socialisme, waarvan de resultaten en het materiaal online, als brochure en in een kleine tentoonstelling beschikbaar zijn, moet ook de sterke activiteit van de gedenkplaats van het concentratiekamp Neuengamme in de netwerken Twitter, Instagram en TikTok worden benadrukt, met actuele verwijzingen naar bijvoorbeeld hedendaags racisme tegen mensen met een donkere huidskleur of naar "queer" levensverhalen en daarmee samenhangende ervaringen van intolerantie.

Dames en Heren,

Voor mij persoonlijk zijn de herdenking van de verschrikkingen van het nazi-bewind, de dialoog met de overlevenden en de nakomelingen van de slachtoffers, en tegelijkertijd de versterking van de strijd tegen antimenselijke, antidemocratische aspiraties altijd belangrijke punten van zorg.

De opkomst van rechts-populistische partijen en bewegingen in Europa en de beangstigende ontwikkeling van buurlanden die ooit gevierd werden om hun liefde voor de vrijheid, zoals Polen en Hongarije, moeten ons er evenzeer een herinnering zijn als wij Oekraïne moeten bijstaan in zijn strijd voor het behoud van zijn autonomie en democratie en tegen de agressieoorlog van Rusland, die in tegenspraak is met het internationaal recht.

De gedenkplaats voor het concentratiekamp van Neuengamme herinnert ons er op drastische wijze aan wat er gebeurt wanneer wij onze waakzaamheid voor bedreigingen van de democratie en de mensenrechten laten verslappen.

Dit mag nooit gebeuren, en de gedenkplaats en de Stichting Hamburgse Gedenk- en Leerplaatsen steunen ons hierbij. Ook en vooral vandaag, op de 77ste verjaardag van de bevrijding van het concentratiekamp Neuengamme. - Dank u wel.

Helga Melmed

Ik ben een overlevende.

Mijn naam is Helga Melmed. Ik ben geboren in Berlijn, Duitsland en ik ben een Jodin. Als een verwend enig kind, genoot ik van een normaal leven met mijn ouders. Toen ik vijf was, ging ik naar school. Daar sloeg mijn leraar met een liniaal op mijn handen en de andere scholieren scholden me uit. Ik begreep niet waarom ze me "vuile jood" noemden, want eindelijk heb ik me gewassen en was schoon. Mijn ouders haalden me van de openbare school en vanaf toen ging ik naar een particuliere school. De nieuwe school werd tot de grond toe afgebrand in de Kristallnacht van 1938. Het leven als Jodin werd de volgende jaren steeds moeilijker, tot 1941, toen nazi-soldaten door onze voordeur stormden en ons uit ons huis sleurden. Het kostte ze slechts 20 minuten om het enige thuis dat ik tot dat moment kende te vernietigen.

We werden naar het station gebracht op spoor 17. In een goederenwagon werden we met duizenden andere mensen gedeporteerd "naar een betere plek"! Ik vroeg me af wat er beter kon zijn dan mijn thuis. Als iemand me had verteld hoe de komende jaren eruit zouden zien als de goederenwagon het station verlaat, zou ik ze niet geloofd hebben....

Ik bracht de volgende zes jaar van mijn tienerleven door in concentratiekampen. Een daarvan was Neuengamme/Poppenbüttel. Ik was 12 jaar oud, dus ik stond op het punt een tiener te worden. Dat hadden de beste jaren van mijn leven moeten zijn. In plaats daarvan, repareerde ik uniformen tot mijn vingers bloedden. Ik heb mijn beide ouders verloren. De moord op mijn vader was een schietoefening, amusement voor de nazi-soldaten. Mijn moeder werd erg ziek van angst en verdriet en overleed op mijn verjaardag. Zonder mijn ouders, was ik helemaal alleen, altijd bang en hongerig.

Ik werd vanuit het getto in Polen naar Auschwitz gebracht. Ik dacht dat ik daar zou sterven in de gas douches. Op een of andere manier is me dat bespaard gebleven en werd ik naar Neuengamme/Poppenbüttel gebracht. Toen werd ik gedwongen om zwaar opruimwerk te doen in de straten van Hamburg na de bombardementen.

Als het kamp uiteindelijk werd bevrijd, was ik zo ziek van de tyfus, met korts van tyfus, dat ik niet eens besepte wat er toen gebeurde. Op dat moment was ik een jonge vrouw en woog minder dan 20 kilo!

Hoe kon dit gebeuren? Waarom is het mij overkomen? Ik was nog een kind, ik kon toch niets gedaan hebben om dit te provoceren of om al die jaren van marteling en slavernij die ik moest doorstaan te verdienen.

De simpele waarheid is "HAAT"! Haat kweekt vooroordelen en vaak geweld. Vooroordelen resulteren uit verschillen, hoe klein of groot ook. En ignorantie. Ignorantie die voortkomt uit een gebrek aan onderwijs! Ik ben Joods. Maar, er zijn zoveel verschillende mensen en geloven in de wereld. Onwetendheid beschermt niets en niemand, ignorantie blijft ignorantie! Moeten we iedereen haten? Misschien kunnen we liefde proberen in plaats van haat! We moeten leren alle verschillen in de wereld te respecteren, niet ze te vernietigen. De fundamentele remedie is onderwijs. Jongeren, ik spreek tot jullie: "Jullie hebben de macht in handen om van deze wereld een betere plek te maken. Wat dacht je van onderwijs, ... in plaats van te haten en te pogen om liefde te verbeelden!"

Hartelijk dank.

Oekraïense zowel als Russische en Wit-Russische stemmen tegen de oorlog

Stemmen uit Oekraïne,

uit de Russische en Belarussische diaspora

Hoe spreek je, hoe spreken nazaten van Neuengamme- overlevenden, hoe spreken wij over een oorlog, over deze huidige oorlog?

Alle woorden lijken verkeerd, vooral nu; ze lijken moeilijk, enigszins niet gepast, misplaatst. Velen van ons zijn sprakeloos. Misschien zijn we het allemaal wel.

Wij willen hierna een stem geven aan mensen die nauw met Neuengamme zijn verbonden. Vanwege de Russische aanvalsoorlog zijn ze gevlucht. Ze zijn nog steeds in Oekraïne, in gebieden die nu bezet zijn. Sommigen zouden vandaag graag hier aanwezig zijn, maar door de oorlog is dit onmogelijk.

We lezen stemmen van mensen uit de Belarussische en Russische diaspora die zich verzetten tegen de politieke systemen daar en die dat hebben gedaan.

Niet in de laatste plaats lezen wij als mensen.

“Op 22 februari, toen we genoeg hadden van de angst, veroorzaakt door maandenlange, constante berichten over de mogelijkheid van oorlog, vloog ik naar Oekraïne, naar Lviv.

Het was er zo vredig (...) mensen op straat, kinderen op de speeltuin.

Ik herinner me dat ik mijn vrienden in Duitsland belde (...) ik zei dat ze de Westerse media niet moesten geloven – er zal geen oorlog komen (...)

En toen, om 6 uur 's ochtends (...) op 24 februari, ontvingen we een telefoontje van mijn peetmoeder: “Maak je alsjeblieft geen zorgen, maar de oorlog is begonnen. ”

Vier woorden (...)

De

oorlog

is

begonnen.

(...) Vanaf toen en de volgende 48 uur (totdat ik in Polen arriveerde) zou ik niet meer slapen."

Solomia Romanenko 23 jaar, huidige vrijwilligster Gedenkstätte Neuengamme

„До війни 24 лютого мій родуток мій проживав в Україні (...)

Voor de oorlog op 24 februari begon woonde mijn familie in een rustig en vredig stadje in de regio Zaporizja, Huliaipole, op 50 kilometer van de grens met de regio Donetsk. In vreedstijd kwamen mijnwerkers bij ons hun boodschappen doen, omdat we een goedkope markt hadden voor agrarische en vleesproducten. Maar toen Rusland in 2014 naar de Donbas kwam zaaide het haat en verdeeldheid tussen ons.

Een maand geleden verschenen er Russische tanks in de buitenwijken van onze stad, om ons te 'beschermen' tegen iets waarvan we niet eens wisten dat we er bescherming tegen nodig hadden. De eerste "begroeting" die hun tanks ons stuurden was een granaat naar onze orthodoxe kerk, de tweede naar diezelfde markt die de mijnwerkers voedde, en de derde granaat raakte het huis.

(...) Twee weken verbleef mijn familie in de kelder (...) [Geen] electriciteit, water, gas of mobiele telefoonverbinding (...), (...) gebrek aan voedsel, geen medicijnen (...)

Mijn familie liet de hele boerderij achter, koeien, varkens, pluimvee, we namen alleen documenten en een kleine hond mee en evacuëerden via de groene corridor naar Zaporizja, en vervolgens naar Hambrg.

Hamburg is de stad waar mijn oom Ivan Titov, die pas 20 jaar was, tijdens de Tweede Wereldoorlog stierf door toedoen van de nazi's in het concentratiekamp Neuengamme. Mijn tweede oom, Mykola Titov, overleed in Wernigerode op 18jarige leeftijd. Beiden werden als dwangarbeiders naar Duitsland gedeporteerd en kwamen nooit meer terug naar huis.

Dit is het lot van mijn familie, die de nazi's probeerden te vernietigen tijdens de Tweede Wereldoorlog, en vandaag probeert de Russische nazi Poetin het opnieuw te doen (...)"

Mykola Titov, 68 jaar

"Wat ik me niet eens kon voorstellen hoort in Belarus bij het dagelijkse leven – de willekeur, (...) de repressie ... het doet pijn om het nieuws erover te lezen en terug te keren naar je [Duitse] dagelijkse leven, net alsof er niets was gebeurd.

Pas door de aanval op Oekraïne realiseerde ik me dat men ons, [de mensen in en uit Belarus] het asfalt in kan trappen (...) en op ons grondgebied nieuwe, loyale bevolking kan vestigen. Ik heb zoveel geleerd over de Holocaust, maar nu pas begrepen dat het ergste erbij [was en] is, dat de anderen maar gewoon toekijken..."

Antanina Chumakova, geboren 1988 in Minsk, 2018/19 vrijwilligster Geenstätte Neuengamme, sindsdien deel van de Belarussische diaspora in Hamburg

E-mail van Olga, woonachtig in Zuid- Oekraïne, nu bezet door Russische militairen, 11 april 2022, 17.37 uur:

"Ik heb helemaal geen zekerheid waar ik tegen of vóór 3 mei zal zijn of mogelijk ga belanden. (...) Zullen we überhaupt nog leven? Het klinkt misschien raar en eng, maar het is onze ware realiteit (...)

Ik begrijp ook dat wat ik zeg mogelijk een vrij sterke politieke context kan hebben, die ik niet van plan ben om te veranderen om compromissen te sluiten, als slachtoffer van deze moderne oorlog in Oekraïne.

In de huidige realiteiten is Rusland geen grote winnaar van de Tweede Wereldoorlog – een groot gedeelte van het leger waren niet eens Russische soldaten maar vele verschillende nationaliteiten, evenals Oekraïners en Belarussische mensen).

Tegenwoordig is Rusland een agressor die zonder reden elke dag honderden civilisten doodt in Oekraïne – vrouwen en kinderen. Wreedheid en blindheid, zonder enige rationaliteit en verklaring, die al zijn acties verdekt onder het zware gordijn van propaganda.

Mijn grootvader [een overlevende van het concentratiekamp Neuengamme] ligt begraven in Loegansk, vandaag een bezet gebied. Rusland heeft het bezet (...) in 2014, toen het een oorlog begon in Oost- Oekraïne.

En vandaag gebruikt Rusland de bezetting van de Donbas als argument en excuus om deze nieuwe, volledig zinloze en medogenloze oorlog tegen heel Oekraïne te ontketenen.-

Sinds 2014, toen mijn gezin en ik voor de eerste keer ons huis verloren, heb ik behoorlijk wat heroverwogen en nagedacht. – De geschiedenis zou moeten leren dat het onmogelijk is om een agressor tot rust te brengen, het is onmogelijk om een overeenkomst te bereiken met een dictator en een totalitair regime. - Helaas zou er, 77 jaar na 1945, nog steeds keer op keer aan moeten worden herinnerd.

In een wereld van informatie is een staat in gelegenheid om een heel land van haters op te voeden, waar zelfs gewone burgers de dood van gewone mensen in Oekraïne kunnen wensen zonder zich verantwoordelijk te voelen. Hoe blind moet de wereld zijn om geen parallellen te trekken tussen wat er in het verleden gebeurde en wat er nu gebeurt?"

Evelina, historica uit Moskou

"Vandaag, op de herdenkingsdag van de bevrijding van het concentratiekamp Neuengamme, is het onmogelijk om te zwijgen over de Russische aanval op Oekraïne. Het is onmogelijk om te zeggen dat de lessen uit de verschrikkelijke misdaden van de Tweede Wereldoorlog zijn geleerd. Opnieuw worden er misdaden tegen de menselijkheid gepleegd, nu, precies op het moment dat deze woorden uitgesproken worden.

Waarom zijn imperialistische oorlogen en moorden op burgers in de 21e eeuw nog steeds mogelijk? Één van de redenen is het witwassen van het Sovjetverleden, het witwassen van de figuur van Stalin, de Sovjetische repressies in Rusland. De meerderheid van de Russische studenten zijn niet naar musea op het terrein van Goelag kampen geweest en zal dat nooit doen. Bij jonge mensen wordt er trots op de overwinning in de Tweede Wereldoorlog opgewekt, de bereidheid om te sterven voor de staat en om anderen te doden voor de staat wordt bij hen opgewekt

Burgers van Oekraïne sterven voor de niet geleerde lessen van mijn land. Vrouwen, kinderen, oude mensen sterven – het Russische leger schenkt niemand genade. We moeten iedereen vinden die vermoord en verkracht heeft.

En bij deze wil ik de regeringsleiders van de Europese staten oproepen: stop met het financieren van het agressorland, stop met het kopen van Russisch gas. Anders gaat de oorlog door.

Heel graag zou ik de oproep "Stop de oorlog" aan Russische burgers willen richten, maar ik heb geen hoop dat deze berooide mensen die 24 uur per dag naar propaganda luisteren in staat zijn om wakker te worden.

Ik kan alleen maar een beroep doen op diegene Russen die in staat waren om te emigreren. Ongeveer 300.000 mensen hebben Rusland verlaten. Ik zou mijn landgenoten en mede-emigranten willen vragen om te stoppen met het rouwen om het cancelen van de Russische cultuur en in plaats daarvan hulp te bieden aan Oekraïners. Ga als vrijwilliger naar trein- en busstations, bied aan Oekraïense kinderen gratis lessen aan, verspreid informatie over de misdaden van het Russische leger.

Het heeft geen zin om Oekraïners om vergeving te vragen, zulke misdaden kunnen niet worden vergeven. "

Verder uit de e-mail van Olga:

"Wat zou mijn grootvader [een overlevende van het concentratiekamp Neuengamme] over al dit zeggen, als hij nog zou leven?"

Mijn grootvader was een patriot van zijn land, Oekraïne. He voedde me op in het paradigma van toebehoren tot het volk van Oekraïne, zijn cultuur, taal en tradities. Ik heb geen ander moederland nodig: ik heb geen bevrijding van mijn eigen identiteit nodig. Zou hij de gewelddadige acties van Rusland vandaag steunen, zou hij er klaar voor zijn en blij om zijn paspoort en nationaliteit van Oekraïens te veranderen naar Russisch?

Natuurlijk niet!

We zijn Oekraïners die vandaag hier blijven, in ons land, in steden waar het dag in dag uit oorlog is, waar beschietingen en bombardementen plaatsvinden, waar Rusland probeert om een bezettingsregime te installeren, moorden, martelen, verkrachten, plunderen – zullen we ooit in staat zijn om te vergeven en vergeten wat we vandaag allemaal doorstaan ?

Het is te vroeg om naar begrip, neutraliteit of compromissen te vragen, het is te onmogelijk voor degenen die al familie, ouders, kinderen, verwanten, vrienden hebben verloren. In Marioepol, Boetsja, Charkov, Tsjernihiv, Mykolajiv, Kramatorsk, Kiev, Sumy.

We leven allemaal in de 21^e eeuw, in het centrum van Europa, maar de geschiedenis leert de wereld niet en waarschuwt niet voor het herhalen van dezelfde fouten.

Ik zou willen dat deze woorden van mij worden gelezen, begrepen en gehoord, ook al weet ik dat niet iedereen ze leuk gaat vinden. Het is de waarheid, en de waarheid smaakt altijd bitter en onaangenaam.

Olga"

Dr Jean-Michel Clère

Geachte mevrouw senator,

Geachte professor Detlef Garbe,

Geachte heer Oliver von Wrochem, directeur van de gedenkplaats Neuengamme,

Geachte mevrouw Martine Letterie, voorzitter van de Amicale Internationale,

Beste overlevenden!

Beste leden van de Amicale Internationale,

Beste leden van de verenigingen van vrienden van oud-gevangenen,

Beste dames en heren,

Beste vrienden,

De COVID-pandemie heeft de grote bijeenkomst van overlevenden en hun families voor de 75e verjaardag van de bevrijding van het kamp Neuengamme in 2020 gedwarsboomd, evenals de bijeenkomst het jaar daarop. Dit jaar kan onze bijeenkomst eindelijk weer plaatsvinden.

Ik heb de grote eer om namens de voormalige kampgevangenen en hun gezinnen te spreken. Mijn grootvader, majoor Robert CLÈRE, een voormalig officier van het Franse leger, had in de Eerste Wereldoorlog gevochten en werd in mei 44 wegens verzetsactiviteiten op 57-jarige leeftijd gedeporteerd naar het centrale kamp van Neuengamme. Hij werd geregistreerd onder nummer 31 059 en is op 18 mei 1945 in het kamp Sandbostel overleden aan tyfus. Hij heeft nooit vernomen dat een van zijn zonen, mijn oom Maurice CLÈRE, op 6 mei 1945 in een van de laatste gevechten van het Duitse leger was gedood. Ze zijn beiden het slachtoffer geworden van deze schandelijke, wereldwijde, destructieve, catastrofale oorlog.

De Amicale française de Neuengamme heeft haar nieuwsbrief de naam "N'Oublions Jamais" (Wij vergeten nooit) gegeven - een naam die geheel in overeenstemming is met onze bezorgdheid: Nooit vergeten! Nooit vergeten wat er in dit kamp is gebeurd; nooit vergeten wat er in de andere kampen is gebeurd en welke gruweldaden er tijdens de oorlog zijn begaan. De mechanismen

onderzoeken die tot deze oorlog hebben geleid en dit alles nooit vergeten, zodat de geschiedenis zich niet herhaalt.

Meer dan 106.000 gedeporteerden zijn naar het kamp Neuengamme en zijn buitenkampen gestuurd, waaronder meer dan 34.000 Sovjet burgers, 17.000 Polen, 11.500 Fransen, 9.200 Duitsers, 6.950 Nederlanders, 4.800 Belgen, 2.600 Hongaren, 2.200 Noren, 1.500 Joegoslaven, 1.400 Tsjechoslowaken, 1.300 Grieken, 750 Spanjaarden en vele anderen uit verschillende landen die ik hier niet zal noemen, maar die natuurlijk niet minder belangrijk zijn. Meer dan de helft van de naar Neuengamme gedeporteerden overleefde hun internering niet, en lieten hun rouwende en geplaagde families achter. De overlevenden waren voor altijd getekend, getraumatiseerd in lichaam en geest. Degenen die nu nog in leven zijn, kunnen daarvan getuigen. Herinneren wij ons de eindeloze kwellingen waaraan de kampbewoners systematisch werden onderworpen. Nemen we het appèl in het centrale kamp als een van de vele voorbeelden. Henri JOANNON, gevangene nummer 36 770, brengt verslag uit van een avondappèl in de winter van 44-45, een winter die bekend stond als bijzonder koud. Ik citeer: *Bij min twintig graden en meer, moesten wij daar bijna onbeweeglijk staan, zonder mogelijkheid om ons te bedekken. Ik herinner me een van de moeilijkste appèls die ik ooit heb meegemaakt. Het was december, de mannen werden brutaal met knuppels in groepen verdeeld omdat er geen nette rijen gevormd wilden worden. Omdat er een sterke noordenwind waaide, wachtte iedereen tot zijn kameraden zich eerst opstelden aan de kant waar de wind vandaan kwam, om achter hen zoveel mogelijk bescherming te zoeken. Ik droeg alleen een alpaca jas en een shirt met korte mouwen.... - en het appèl duurde twee uur! Naast me waren oudere mannen al in elkaar gezakt van uitputting. Ze bleven ter plaatse liggen in de sneeuw, wat niets ongewoons was.... Pas nadat het appèl voorbij was, ontfermden zij zich over degenen die gevallen waren. Die avond rilde een man zo erg van de kou dat hij niet stil kon staan. Ook hij viel op de grond, maar onder de slagen van de bewakers.* Elke gedeporteerde, elk van hun families, heeft zijn eigen bijzondere verhaal. Wij worden dus geconfronteerd met meer dan 106.000 verhalen van leed, waarvan vele echter onbekend zijn omdat de getroffen en spoorloos zijn verdwenen en er geen familiebanden bekend zijn.

Ter herinnering aan al deze mensen, zij die stierven en zij die de concentratiekampen overleefden, komen wij 77 jaar na het einde van het kamp samen om te gedenken. Zij zijn de

slachtoffers van de nazi-barbarij, zij zijn de onvrijwillige deelnemers bij wie de verachtelijkheid van despotische regimes zo wreed aan het licht kwam - regimes die slechts minachting en spot koesteren voor gematigder, rechtvaardiger samenlevingsvormen, namelijk voor het principe van de democratie.

De stad Hamburg verdient dank voor het feit dat zij in dit voormalige kamp een ontmoetingsplaats en gedenkplaats voor de voormalige gevangenen heeft opgericht, een plaats voor historische studies en met een educatieve missie, waar bezoekers kunnen leren over de verschrikkelijke geschiedenis van dit kamp en zijn buitenposten, die deel uitmaakt van de geschiedenis van Hamburg. Dank gaat ook uit naar het team van de Neuengamme Gedenkplaats, dat zich inspant om getuigenissen, geschriften en voorwerpen te verzamelen en deze zo goed mogelijk te presenteren om de herinnering aan het kamp te bevorderen en levend te houden. Door zijn historische en educatieve missie is deze gedenkplaats een belangrijk gedenkteken van de burgermaatschappij geworden.

Zoveel mogelijk mensen moeten ervan bewust worden gemaakt dat de levensrealiteit van het concentratiekamp ook in Neuengamme heeft bestaan en niet kan worden gereduceerd tot de doodsmachine van Auschwitz. Men mag niet vergeten dat de zweer van de concentratiekampen en hun buitenkampen woekerde in geheel Duitsland en in de omliggende landen. We mogen niet vergeten dat de Waffen-SS en de Einsatzgruppe vooral ook Oost-Europa hebben geterroriseerd. Wat een verschrikkelijke geschiedenis, uniek in de planning van de terreur en in de systematische en wijdverbreide uitvoering ervan. Het is onze geschiedenis.

In de afgelopen jaren en ook in het heden zijn onze democratieën blootgesteld aan diverse bedreigingen die hun voortbestaan in gevaar brengen.

- Het islamitische terrorisme, dat sinds vele jaren in Europa en de rest van de wereld lukraak slachtoffers maakt onder het voorwendsel van het doordrukken van een dogmatische, onsociale en sektarische religieuze visie.
- Nationalistische groeperingen met fascistische trekjes die voor segregatie en afwijzing van anderen pleiten, waardoor wij bij elke verkiezing bang zijn voor hun machtsgreep.

- Onlangs, op 6 januari 2021, wankelde een grote democratische natie, de VS, een dag lang toen Trump-aanhangers naar het Capitool in Washington DC marcheerden. Een gebeurtenis die ons verrast en verbijsterd achterliet.
- Op 24 februari van dit jaar viel Rusland, dat 34.000 landgenoten in Neuengamme had, zijn democratisch geregeerde buurland Oekraïne aan. Sindsdien worden wij dagelijks geconfronteerd met beelden van dood en terreur in de media. De oorlog vindt plaats op minder dan 2.500 km van ons, en we vragen ons af wat we moeten doen.

Ik zou een pleidooi willen houden voor het behoud van de democratie in onze Europese naties, van de Atlantische Oceaan tot de Oeral. Deze taak vereist eendracht en moed. De huidige ontwikkeling van de militaire operaties noopt mij inderdaad tot voorzichtigheid. Onze democratieën waren verenigd in de dagen na het begin van de invasie op bevel van de Russische president ; deze eenheid mag in geen geval worden opgeofferd aan ons nationaal egoïsme. Het is onze plicht een eind aan deze oorlog te maken, door gebruik te maken van al onze moed en intelligentie. De Franse schrijver en filosoof Albert Camus zei: "Als er een oorlog uitbreekt, zeggen de mensen: het zal niet blijven duren, het is gewoon te dom." Geen twijfel mogelijk: een oorlog is inderdaad "te dom", maar dat is geen garantie voor een snelle beëindiging ervan.

De Europese naties, die als eersten zijn blootgesteld aan de dreigingen van hun Russische buurman, mogen zich niet laten chanteren en evenmin bang zijn voor een confrontatie. Zij moeten veeleer meewerken aan de uitwerking van een oplossing die op korte en lange termijn vrede garandeert, zodat de naties in goede verstandhouding en zonder bitterheid en wrok kunnen leven en op deze wijze de bodem voor toekomstige oorlogen wordt weggenomen. Dit zou toch mogelijk moeten zijn door de ontwikkeling van de Europese Unie in termen van haar politieke en militaire doelstellingen, haar organisatorische onderlinge afhankelijkheid en het grote aantal landen dat er deel van uitmaakt.

Misschien is dit een krachtige boodschap die de voormalige gevangenen ons hebben nagelaten als zij wilden dat wij het nooit zouden vergeten. Nooit vergeten, om de concentratiekampen niet te herhalen. Nooit vergeten, om niet weer oorlog te krijgen.

Natascha Höhn voor het project "#WaswillstDutun?"

Familiegeschiedenis heeft een blijvend effect. Het geeft vorm aan onze eigen gedachten en daden - ook al zijn we ons daar niet altijd van bewust. Het project "#WaswillstDutun?/#Watwiljedoene?" wil jongeren in staat stellen hun familiegeschiedenis tussen 1933 en 1945 te onderzoeken, hen ertoe aanzetten na te denken over de invloed van hun familiegeschiedenis op hun identiteit en hun wensen voor sociale samenleving te formuleren. Het project wordt gefinancierd door het programma "Jeugd in herinnering" van de federale commissaris voor cultuur en media.

Voor het project werden veertien nakomelingen geïnterviewd van wie de voorouders om politieke, racistische of antisemitische redenen werden vervolgd, wegens psychisch lijden door de nationaal-socialisten als onwaardig werden beschouwd, als dwangarbeiders naar het Duitse Rijk werden gedeporteerd of als gevolg van zogenaamde vergeldingsacties werden gearresteerd. Onze geïnterviewden wonen in verschillende Europese landen, behoren tot de tweede, derde of vierde generatie, weten weinig of veel over de vervolgingservaringen van hun familieleden, leerden erover als kind of pas tientallen jaren later, en zijn allen verenigd door één grote vraag: Welke sporen heeft de vervolging - en in veel gevallen de moord - van mijn zussen, mijn vader, mijn moeder, mijn grootouders, mijn overgrootvader of mijn overgrootoom in mijn leven achtergelaten?

Het doet mij genoeg de microfoon over te dragen aan Aleksandar Bančić uit Pula in Kroatië. Aleksandar's grootvader Josip Bančić sloot zich aan bij de partizanen in Istrië, werd gearresteerd, eerst naar het concentratiekamp Dachau gedeporteerd en korte tijd later naar Neuengamme verplaatst. Hij stierf op 10 december 1944 in het buitenkamp Spaldingstraße. Het verhaal van Josip Bančić is een verhaal van vervolging, gevangenschap en moord. Maar het is ook het verhaal van een warmhartige en zorgzame familievader, een vastberaden en moedig man die bereid was voor zijn idealen op te komen en te vechten. En het verhaal van een man die zijn sporen heeft nagelaten, die voortleeft in de herinneringen, idealen en daden van hen die hem kenden en van hem hielden. Ook in Aleksandar, die hem nooit mocht leren kennen.

Beste Aleksandar, ik ben uit de grond van mijn hart verheugd dat je onze uitnodiging hebt aanvaard om vandaag voor het eerst voor een groot publiek over jouw verhaal en over de geschiedenis van je grootvader te spreken.

Aleksandar Bančić

Een hele goede dag allemaal!

Ik heb de uitnodiging om te spreken op de ceremonie van vandaag zonder aarzelen aanvaard. Hoewel ik eerst niet wist waar ik het over moest hebben, voelde ik instinctief dat ik erheen moest gaan. Bij nader overdenken besepte ik dat deze plek en dit moment voor mij een soort afsluiting zouden zijn.

Ik ben toneelleraar en verhalenverteller van beroep. Verhalen vertellen is mijn professie. In dit beroep kom ik vaak in aanraking met het verschijnsel van de zogenaamde reis van de held, dat een patroon is voor de meeste verhalen die wij kennen. Een held gaat op zoek naar een schat of naar de oplossing van een probleem - een reis die hem in groot gevaar brengt, maar die hem uiteindelijk verandert en hem een beter mens maakt. Het is voor ons niet moeilijk hierin de metafoor te herkennen voor het menselijk leven, voor het volwassen worden en het zoeken naar het ware zelf.

Net als ieder van u, ben ook ik aan zo'n reis begonnen. De reis om mezelf te leren kennen en antwoorden te vinden op vragen als "Wie ben ik?" en "Wat is de zin van mijn leven?" En ik zou heel blij zijn als ik vandaag antwoorden op deze vragen had, maar u weet hoe het gaat: hoe meer je vraagt, hoe meer nieuwe vragen er opduiken.

Zoals elk echt avontuur, heeft mijn reis verschillende uitdagingen met zich meegebracht. Een van de grootste was het feit dat ik nooit mijn grootvader van vaderskant heb mogen leren kennen. Er was een naam - Josip Bančić. Er was een stukje informatie - omgekomen in een concentratiekamp. Maar dat was ook alles. Zoveel vragen zonder antwoorden. Om mijn reis voort te zetten, moest ik de antwoorden op deze vragen vinden. Ik moest Josip Bančić vinden.

Mijn zoektocht leidde me hierheen, naar Hamburg, waar zijn stoffelijke resten liggen. Maar bovenal opende het de deur naar nieuwe verhalen, verhalen over een man die onbaatzuchtig zichzelf gaf voor anderen. Aan een fatsoenlijke en hardwerkende smid die weigerde op te geven in tijden van groot gevaar; die zich niet liet afschrikken om te vechten voor het welzijn van zijn

gezin, zijn gemeente en zijn volk. Het is het verhaal van een strijd voor antifascistische waarden en voor vrijheid. De vrijheid om de eigen taal te spreken en de vrijheid om de eigen identiteit te bewaren. Het is het verhaal van de opofferingsgezindheid van een jonge man - een verhaal dat niet onverteld mag blijven.

Josip is hier overleden, heel ver van thuis, maar een deel van hem leeft voort in zijn verwanten.

Ik heb mezelf vaak afgevraagd hoeveel ik van hem geërfd heb. Zou hij - ook al heb ik hem nooit ontmoet - mijn persoonlijke ontwikkeling hebben gevormd? De waarden waarnaar ik leef? Hebben het leven van Josip, zijn keuzes, zijn strijd en zijn opoffering een invloed gehad op wat ik in mijn leven heb gedaan, op het werk dat ik doe, op de overtuigingen waarvoor ik vecht?

Ik zou graag geloven dat dit het geval is, dat ik juist door het droevige lot van mijn grootvader de persoon ben die ik vandaag ben. Josip Bančić's aardse overblijfselen mogen dan in Hamburg begraven liggen, maar zijn geest, zijn ideeën en zijn verhalen zijn nog steeds onmiddellijk onder ons, en herinneren ons eraan dat we de vrijheid waarin we leven nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen.

De tijden waarin wij leven herinneren ons eraan dat wij altijd op onze hoede moeten zijn. Wij, die vandaag hier verzameld zijn en die we onze voorouders in ons dragen, die slachtoffers waren van een gewelddadig en onmenselijk regime, moeten verhalenvertellers worden en hun verhalen zo luid mogelijk vertellen. Deze verhalen moeten een waarschuwing zijn voor de nieuwe generaties dat het kwaad gemakkelijk kan terugkeren, maar ook dat elke tijd zijn helden nodig heeft.

Dr Oliver von Wrochem

Geachte dames en heren,

Hierbij verklaar ik de herdenkingsplechtigheid in het historische Klinkerwerk voor gesloten.

We gaan nu samen naar het International Herdenkingsmonument voor een plechtige herdenking.